

Kis-Benedek József

Dzsihadista fészkek, mint a terrorizmus lehetséges kiindulópontjai

DOI 10.17047/HADTUD.2017.27.1-2.96

Korunk egyik legnagyobb kihívása a terrorizmus és annak egyéb összetevői, mint például a radikalizmus és a dzsihadizmus. A szerző ennek a jelenségnek az okait és a következményeit vizsgálja néhány fontosabb országra lebontva. Az országokénti bontás azért lényeges, mert az okok nemcsak országok között, hanem azokon belül is esetenként jelentősen eltérőek. A radikalizmus és a dzsihadizmus szorosan összefügg a válságkörzettel és természetesen a külföldi harcosok problematikájával. Ezek elemzésén túl a tanulmány kitér a megoldási (kezelési) javaslatokra is.

A 2016-ban Nyugaton kialakult terrorhullám 2017-ben is nagy valószínűséggel folytatódni fog. Ennek hatása lesz a választásokra és a kormányok politikájára (Hollandia, Franciaország, Németország). A terroreseményeket kiváltó okok nem szűntek meg, következésképpen a terrorizmus is megmarad. A terrorizmus (háború) folytatódik Afganisztánban, Irakban, Szíriában, Jemenben és Nigériában. Ez együtt jár további menekülthullámmal és belső menekültekkel.

A magát Iszlám Államnak (l. Iraki és Levantei Iszlám Állam – ISIL vagy Iraki és Szíriai Iszlám Állam – ISIS) nevező terrorszervezet igen határozott műveleti képességről tett tanúbizonyságot Európában, az általuk toborzott személyek pedig még jó néhány évig aktívak maradnak. Ennek következtében változhat a kormányok politikája 2017-ben és nemcsak azokban az országokban, ahol választások lesznek.¹

2017 márciusában elérkeztünk a szíriai polgárháború hetedik évéhez. A pusztító konfliktus rommá változtatta az országot, megromlott a viszony a szomszédos országokkal, növelte Oroszország és Irán regionális befolyását és alaposan próbára tette az ENSZ béketeremtő képességét. Ahogy Afganisztánban is láthattuk, ha a nagyobb harcselekmények befejeződnek, az egyik fél győztesnek kiáltja ki magát, de a felkelés folytatódik. Véleményem szerint igen kicsi a garancia arra, hogy ne ez történjen Irakban és Szíriában.

1 Terrorism in the West in 2017. December 22. 2016. TSG IntelBrief.
<http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-terrorism-in-the-west-in-2017/> (Letöltés: 2016. 12. 29.)

Európa 2017-ben is a migrációs válsággal fog küzdeni. A 2016. márciusi megállapodás Törökországgal jelentősen csökkentette az Európába illegálisan érkező menekültek számát a balkáni útvonalon. 2017 viszont változást hozhat, ha Törökország úgy értékeli, hogy nem kapja meg az EU-tól azt a támogatást, amiben megállapodtak. Mivel a menekültválság egyben egy politikai kártya is, az európai vezetők nem engedhetik meg maguknak, hogy ne vegyék figyelembe.

A holland, francia és német választások kimenetelére kétségkívül nagy hatással lesz a terrorizmus, az ettől való félelem és a menekültprobléma. A szórványos terroristámadások – nem beszélve egy nagy támadásról – a politikai helyzetre igen negatív hatást gyakorolhatnak.

Az ISIL toborzó tevékenysége és hálózatépítő képessége Franciaországban, Belgiumban és Németországban sajnálatos módon előrevetíti további támadások lehetőségét a többi EU országban is.

Az ISIL többször felszólította híveit kalifátus létrehozására. Ez a kettős fenyegetés arra kell, hogy ösztönözze az európai biztonsági szolgálatokat, hogy figyelmüket nem elég csak a megfigyelésre fordítani, hanem aktív, megsemmisítő tevékenységet is folytatniuk kell.

Az ISIS iraki és szíriai megjelenését követően számos országból, illetve országrészekből érkeztek külföldi harcosok, akik valójában a szervezet gerincét képezik, legalábbis a harcoló állomány vonatkozásában. Jóllehet, több országból érkeztek terroristák, az országok száma azonban csak néhányra koncentrálódik (Tunézia, Líbia, Szaúd-Arábia, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia, Oroszország [ezen belül főként Csecsenföld és Dagesztán]).

Az elmúlt 2–3 év kutatásai bizonyították, hogy országon belül is vannak vidékek, ahonnan ezek a személyek eltávoztak, ezért beszélhetünk a szélsőséges személyek lokális, vagy regionális fészkeiről. Ezek a fészkek („melegágyaknak” is nevezik őket) gyakran eltérő sajátosságokkal rendelkeznek, egy elem viszont közös: az azokban résztvevők valamennyien radikális személyek.

A párizsi és brüsszeli támadások után a média muszlim gettókról beszélt, amelyek az iszlám szélsőséges szervezetek létrejöttének olyan bázisaiként szolgáltak, ahol a rendőrség nem mert határozottan fellépni, virágozott a munkanélküliség, a radikális szónokok pedig keresték a terrorista jelölteket.² Ugyanakkor a tanulmányok arra is rámutatnak, hogy a nagymérvű radikalizáció ellenére a lakosság meglehetősen nagy része nem radikalizálódott és nem is hajlamos arra még akkor sem, ha a körülmények számára hasonlóak, mint a dzsihadisták esetében. A radikalizálódás és a toborzás igencsak egyéni jellegű és komplex folyamat. Ennek megismerésére az információszerzés és információ megosztás alapvető feladat.

Az iraki háborút követő biztonsági űr, illetve a szír polgárháború külföldi harcosok tömeges kivándorlását okozta a háború sújtotta területekre. Jóllehet, a külföldi harcosok civil konfliktusokban való részvétele új jelenség, legalábbis a jelenlegi

2 A témával bővebben a Soufani Csoport foglalkozik. Ali Soufan és Daniel Schoenfel határozták meg, hogy régiókon, városokon belül léteznek olyan földrajzi, szociális és társadalmi „melegágyak”, ahol az Iszlám Állam toborzó emberei jól tudnak tevékenykedni.

méretekben, a jelenséggel már korábban is találkozhattunk. 1980 és 2011 között a muzulmán országokban 10–30 ezer külföldi harcos megjelenését tapasztalhattuk.³ Az Egyesült Államok hírszerző szolgálataitól származó adatok szerint 2015-ben több mint 100 országból érkeztek külföldi harcosok Szíriába és Irakba, többségük muzulmán országokból.⁴ A külföldi harcosokat azonnal bevonták a harcselekményekbe.

Az újonnan érkezők száma nem minősíthető állandónak és folyamatosnak. 2014-ben például 12 ezren érkeztek, 81 országból.⁵ 2015 decemberére – szintén a Soufan Group értékelése szerint – 27–31 ezer közötti külföldi harcos érkezett 84 országból, ami gyakorlatilag megegyezik az amerikaiak által nyilvánosságra hozott adatokkal. 2016-ban a Szíriába és Irakba érkezők száma drasztikus csökkenést mutatott, amiben benne vannak a nyugati kormányok intézkedései, valamint a helyzet romlása is Irakban és Szíriában. Ezzel egy időben azonban új célként jelent meg Líbia.⁶

Amint arra utaltam, a legtöbb harcos észak-afrikai országokból és a Közel-Keletről érkezett, de nem mellékes az a közel öt ezer fő, akik Európából érkeztek. Az adat nem meglepő, hiszen az arab világon kívül a legtöbb muzulmán Európában él. A szovjet utódállamokból 4700 harcos érkezett, bár Putyin elnök 7000 főről is beszélt. A dél-kelet ázsiai országokból 900-an, míg a Balkánról hozzávetőleg 500 harcos érkezett.

Nem lennének pontosak, ha megállnánk azon a szinten, hogy melyik országból érkeztek a külföldi harcosok. Fontosnak tartom annak tisztázását, hogy országon, sőt nagyobb városokon belül honnan érkeznek külföldi dzsihadisták, miként alakulnak ki a dzsihadista fészkek. Ezek időben jóval korábban jöttek létre, mint maga az ISIS. Olyan városok, mint például a líbiai Derna, Tunéziában Ben Guerdane és Kasserine, vagy Georgiában a Pankiszi-szoros, régóta dzsihadista fészkek voltak, ahonnan biztosították a harcosokat a muzulmán országok konfliktusaihoz. Ugyanez mondható el Boszniáról, amely utánpótlást kínált az ISIS-hez.

A külföldi harcosok toborzásához számos település is hozzájárult, főként ott, ahol dzsihadista szónokok tevékenykednek hosszú ideje. Az is figyelemre méltó, hogy az Európából az ISIS-hez kiutazott mintegy ötezer külföldi harcos közül 3700-an négy országból származnak. Brüsszel kerületei közül Molenbeek, amely a párizsi és brüsszeli merényletek kapcsán igencsak a nemzetközi érdeklődés középpontjába került, a legtöbb külföldi harcost biztosította Belgiumon belül.

A toborzási helyek közül mára már ismertté vált, hogy jelentős eltérések vannak az egyes városok, városrészek között szociális, társadalmi és demográfiai oldalról vizsgálva is. Ha a toborzási helyeket elemezzük, különféle trendeket azonosíthatunk.

3 Th. Hegghammer: *The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad*. *International Security*, Vol. 35, No. 3, Winter 2010/11, pp. 53–94. (Letöltés: 2017. 01. 02.)

4 *Foreign Fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq*. The Soufan Group, December 2015, http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf (Letöltés 2016. 12. 30.)

5 R. Barrett. *Foreign Fighters in Syria*. The Soufan Group, June 2014, <http://soufangroup.com/foreign-fighters-in-syria/> (Letöltés: 2016. 12. 30.)

6 W. Strobel and Ph. Stewart: *U.S. Military Softens Claims on Drop in Islamic State's Foreign Fighters*. Reuters, 28 April 2016, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-recruiting-idUSKCN0XP33K> (Letöltés: 2016. 12. 30.)

A legfontosabb például, hogy a radikalizálódáshoz és a toborzáshoz vezető okok között kiemelkedő jelentősége van a sérelemnek és az egyéni problémáknak. Jóllehet a szunnita muzulmánoknál vonzerőt jelent maga az ISIS és Bassár el Aszad rendszere, erősebb motívumként értékelhetők az egyéni problémák. Másik általános tendenciaként említhetők azok a személyes példák, akiknek a bemutatására nagyon odafigyelnek a toborzók, különösen Európában. Ezek a karizmatikus vezetők nagy hatást gyakorolnak azokra a fiatalokra, akik büntetett előéletűek. Azok a területek, ahol zárt közösségekben élnek a fiatalok, kedvenc vadászterületet jelentenek a toborzók számára.

*

A továbbiakban azokat az országokat, országon belüli területeket vizsgálom, amelyekben jellemző a személyek, csoportok radikalizálódása.

Tunézia

Tunézia a legtöbb külföldi harcost küldte Irakba és Szíriába, majd később Líbiába is. A hivatalos adatok hat, a nem hivatalosak hétezer főről beszélnek. Egy 11 milliós országnál meglepő, hogy minden 100 ezer ember közül 55 a szélsőséges szervezetek híve. Hozzávetőleg 1500-an mentek Líbiába, az ottani ISIS-hez, valamint az al-Kaida Iszlám Magrebben nevű szervezetéhez és egyéb radikális csoportokhoz.⁷ Egyes értékelések szerint Líbiában a külföldi harcosok több mint fele tunéziai állampolgár.⁸

Az Afganisztánban harcoló arabok többsége tunéziai volt, akik a szovjetek ellen harcoltak, tehát a probléma korántsem új keletű. Nem meglepő, hogy a Tunéziai Harci Csoport szülőhazája Afganisztán. Tunéziai dzsihadisták Boszniában is harcoltak a szerbek ellen a balkáni háború idején. Ben Ali, volt elnök keményen elnyomta a radikális törekvéseket, ami motívumként szolgált a megerősödéshez. A Tunéziában kezdődött arab forradalom idején sokan megszöktek a börtönökből. A radikalizáció okai között célszerű megemlíteni a decentralizáció következtében kialakult kirekesztést, marginalizálódást. A forradalmat követően a politikai tevékenység a fővároson, Tunison kívül is elterjedt, míg azelőtt ez nem volt jellemző.

A radikalizáció okai között inkább a szociális kirekesztettség, mintsem a gazdasági körülmények szerepelnek (más országokhoz képest a tunéziai külföldi harcosok között a legmagasabb a felsőfokú végzettség aránya). Ez nyilvánvalóan szerepet játszott abban, hogy a ISIS vezető állománya a tunéziaiak közül került ki. Úgy vélem, ennek fényében érthetővé válik a híres francia iszlámkutató professzor, Olivier Roy nézete, aki több írásában azt vallja, hogy az európai radikalizáció nem a

7 G. Packer: Exporting Jihad. The New Yorker, 28 March 2016, <http://www.newyorker.com/magazine/2016/03/28/tunisia-and-the-fall-after-the-arab-spring> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

8 Adalék a tunéziai külföldi harcosokhoz: a 2016 decemberi berlini merénylet elkövetője is tunéziai állampolgár volt. A tunéziai külföldi harcosok számos külföldi merényletben vettek részt, ilyen például Afganisztánban az Északi Szövetség vezetőjének Ahmad Shah Massoud-nak a meggyilkolása, de részt vettek az algériai Amenas-i gázüzem elleni merényletben.

szalafizmusból, nem is az iszlám forradalmából, de nem is a muzulmánok imperializmus iránt érzett dühéből, hanem a fiatalok generációs, politikai és kulturális elszakadásából ered. Ezeket a fiatalokat elbűvöli az erőszak, miközben saját lázadásuk okát keresik ugyanúgy, mint a tunéziai fiatalok. A jövő iránti csalódottság, a szülők által képviselt út megtagadása vezeti el őket egy, az eddig megszokott iszlámtól eltérő útra.⁹

Ezzel szemben a másik híres francia iszlámkutató, Gilles Kepel azt vallja, hogy a dzsihadizmus csak akkor érthető meg, ha az iszlámból indulunk ki. Szerinte a dzsihadista terrorizmus a szalafita felfogásból indul ki, aminek a gyökerei a Közel-Keleten találhatóak és ez vezetett a hitszakadáshoz.¹⁰

Részemről mindkét nézet elfogadható, nem zárják ki egymást, amint az több területen is kézzelfogható. Európában nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy a radikalizáció ideje egyre inkább lerövidül.

Ugyanakkor az is fontos körülmény, hogy a külföldi harcosok nem Tunézia teljes területéről, hanem meghatározott „fertőzött” részokről származnak. Ilyen például Ben Guardane nevű város, ami a líbiai határ mellett található, évek óta csempészbándák és illegális fegyverkereskedők központja. Egyes vélemények szerint a világ legnagyobb külföldi harcos toborzóhelye. A tunéziai merényletek (Bardo Múzeum, Sousse-i üdülőhely) elkövetői valamennyien innen származtak. Ha az okokat vizsgáljuk, megállapítható, hogy az ország déli részén található Ben Guardane messzi esik az északi turisztikai helyektől, fejlesztését a kormány nagyon elhanyagolta, a várost a szegénység és a munkanélküliség jellemzi, a lakosság el van szigetelődve a tunéziai társadalomtól.

A másik dzsihadista fészek Tunéziában az algériai határ mellett található, Kasserine. A határ közelsége miatt a dzsihadisták szoros kapcsolatban vannak az algériai dzsihadistákkal, a Kabília hegyes vidék pedig kiváló lehetőséget kínál a rejtőzködésre.

A „fészek” nem új keletű, hiszen a 80-as években a tunéziaiak aktívan részt vettek az afgán ellenállásban. A mai hálózatépítés célcsoportja a fiatalság, akik többnyire munkanélküliek, a toborzóknak viszonylag könnyű helyzetük van a fiatalok közösségébe való behatolásra.

A harmadik ismert hely az ország északi részén található Bizerte. Az ISIS-hez került tunéziai külföldi harcosok körülbelül 11%-a Bizertéből származik.¹¹ A radikális csoportok magját főként a 2011-es forradalom előtt időszakban börtönben lévő, majd a forradalom alatt onnan kiszabadult személyek adják.

9 O. Roy: What is the driving force behind jihadist terrorism? – A scientific perspective on the causes/circumstances of joining the scene. Bundeskriminalamt, November 2015, http://www.bka.de/nn_195186/EN/Publications/AutumnConferences/2015/autumnConferences2015__node.html?__nnn=true (Letöltés: 2016. 05. 23.)

10 Gilles Kepel: Il faut écouter les prêches du vendredi. Par — 14 avril 2016 à 18:01, Libération. http://www.liberation.fr/debats/2016/04/14/gilles-kepel-il-faut-ecouterles-preches-du-vendredi_1446225 (Letöltés: 2016. 05. 08.)

11 North Africa's export-import of terror. TSG IntelBrief, February 23 2015 <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-north-africas-export-import-of-terror/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

Líbia

Egy hatékonyan működő kormány hiányában nehéz meghatározni, hogy hányan utaztak Szíriába és Irakba. A becslések 600 körüli számot tartalmaznak, de nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy Líbia nemcsak küldő, hanem befogadó ország is. Az ISIS központja az országban Sirte városban található. A város a néhai Kaddáfi szülőhelye és törzsének központja.¹² Az ISIS Kaddáfi harcosai közül számos személyt vett sorai közé, hasonlóképpen, mint ami Irak esetében történt a Baath párt tagjai esetében.

Líbia modernkori történetét a vallási, törzsi viszonyok, a nacionalizmus és az olaj határozta meg. A vallás területén a változások gyakran titokban történtek. Líbia vallási szempontból mindig is homogén volt, szunnita irányzattal. A törzsi társadalmat is célszerű kellő kritikával fogadni ma, mert valójában nem egy régi szociális struktúráról, hanem társadalmi szervezetek széleskörű megjelenéséről van szó. A vallási radikálisok Kaddáfi után jelentek meg. A vallási radikalizmus tiltott volt az országban, ez magyarázza azt, hogy ezek a csoportok inkább Líbián kívül tevékenykedtek. A helyi lakosság és az ISIS kapcsolata rendkívül ellentmondásos volt, ugyanis a lakosság többsége nem támogatta az ISIS embereinek megjelenését és Kaddáfi embereinek visszatérését látták bennük.

Az ISIS először 2014-ben Dernában vetette meg a lábát. Innen származnak a külföldi harcosok, de az előzmény is ide köthető az afgán és az iraki háború idején. Az iraki al-Kaida tevékenysége esetén nyilvánosságra került, hogy az öngyilkos merénylők többsége Líbiából, Dernából érkezett. A dernai radikális csoportok kialakulása során jelentős szerepe volt annak a körülménynek is, hogy Kaddáfi nem engedélyezte az iszlám szélsőségesek tevékenységét a 80-as és a 90-es években.

Egyiptom

Az egyiptomi kormány szerint 600 harcos távozott az ISIS-hez, külföldi források valójában 1000-ról beszélnek. Mubarak, volt elnök 2011-es eltávolításától folyamatos biztonsági kockázatot jelentenek az iszlám szélsőséges csoportok.

A legismertebb iszlám csoport az Anszár Bajt al Makdisz a Sínai-félszigeten. A szervezet magját beduin törzsek képezik, amelyek évek óta csempészettel foglalkoznak. Vezetőjük, Abu Osama al Maszri, 2014-ben hűségesküt tett Abu Bakr al Bagdadinak, az ISIS vezetőjének. A toborzás alapja itt is a helyi lakosság elégedetlensége a kormány politikájával szemben. A Sínai-félsziget helyi lakossága hosszú ideje nem kap állami támogatást például a gazdaság és az infrastruktúra fejlesztésére.

Az ISIS Sínai-félszigeti szervezete, a Wilayat Sinai 2015 és 16-ban számos merényletet hajtott végre rendőrposztok és katonai ellenőrző-áteresztő pontok ellen. Legnagyobb támadásuk 2015 júliusában történt, amikor 70 egyiptomi katonát,

12 The Islamic State's Expansion Strategy in Libya. The Soufan Group IntelBrief, 3 March 2016, <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-the-islamic-states-expansion-strategy-in-libya/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

rendőrt és a segítségükre siető egészségügyi személyzetet öltek meg.¹³ Nem valószínű, hogy sikerülni fog felszámolni a szervezetet, sőt inkább erősödésével kell számolni.

A radikalizálódás alapja a beduin törzsek és az egyiptomi kormány viszonya. Egyiptomi részről a beduinokat Izrael kollaboránsának tekintették „ötödik hadszínpadnak” minősítve őket. Sokan közülük nem kaptak állampolgárságot és nem teljesíthettek katonai szolgálatot. Az a tény, hogy az egyiptomi kormány nem számolt a helyi lakossággal, gazdasági segítséget nem adott nekik, erősítette a feketegazdaságot, ezen belül az ember, fegyver, valamint kábítószer kereskedelmet.

A Gázai övezetből radikális toborzó személyek érkeztek, segítve ezzel a radikalizációt. Elindult egy folyamat, ami abból állt, hogy először a beduinok között toborzó munkát folytattak, majd bevonták őket militáns csoportok vezetésébe. Ezzel párhuzamosan csökkent az egyiptomi biztonsági szolgálatok adatszerező képessége. Ennek eredményét jelzik a sikeres merényletek.

A félszigeten működő terrorszervezetek tagjai tapasztalatot szereztek Afganisztánban, Boszniában és Szíriában, de számos harcos érkezett Líbiából is.

2013-at követően (Morszi elnök eltávolítása) új fejezet kezdődött a radikális szervezetek életében. Mivel illegitimnek tekintették a volt elnök eltávolítását, tevékenységüket jogosnak és legálisnak értékelték. A két nagy terrorszervezet, az Ansar Bayt al-Makdisz és a Wilayat Sinai (utóbbi hűségesküt tett az ISIS-nak) a belső viták ellenére tovább erősödtek. Mára elmondható, hogy a Wilayat Sinai része az ISIS globális stratégiájának, a jövőben akár utódszervezetté is válhat.

Egyiptom és Izrael a terrorizmus elleni küzdelemben igyekszik együttműködni, de ez hatékonynak még korántsem minősíthető.

A Kaukázus és a volt szovjet köztársaságok

Az Észak-Kaukázus az iszlám szélsőségesek régi fellegrája, a szíriai polgárháború kezdete óta pedig toborzóhelynek számít. A politikai iszlám és a nacionalista érzelmek két háborút robbantottak ki Csecsenföldön Oroszország ellen, ennek következtében Csecsenföld a külföldi harcosok számára vonzerőt képviselt. A helyi nézeteltérések is ösztönözték a radikalizáció erősödését. 2007-ben a dzsihadisták létrehozták a Kaukázusi Iszlám Emirátust azzal a céllal, hogy független emirátust alakítsanak ki Oroszország és támogatói ellen.¹⁴ Ebből a szervezetből utazott számos harcos Szíriába és Irakba, vagy csatlakoztak a helyi szervezethez a Kaukázusi Wilayathoz.

A régió hosszú ideje militáns területnek számít, ezt erősítik az orosz és georgiai katonai erők. Észak-kelet Georgiában a Pankiszi-szoros is melegágyat képez az iszlám radikális szervezetek számára. A csecsen háború idején a Pankiszi-szoros a dzsihadisták kiinduló pontjaként szolgált a csecsenek támogatására.

13 The Islamic State Assaults Sinai. The Soufan Group IntelBrief, 2 July 2015, <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-the-islamic-state-assaults-sinai/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

14 Caucasus Emirate. Mapping Militant Organizations, Stanford University. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/255> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

Az Észak-Kaukázusban a volt szovjet tagköztársaságok közül Dagesztán a legproblémásabb. Klánrendszerek, vallási konfliktusok, bűnözés és az iszlám radikalizmus egyaránt jelen van. Kezdetben a szuffita iszlám uralkodott, de a Szovjetunió szétesését követően a szalafita vonal terjedt el. A Dagesztáni Iszlám Köztársaság létrejöttét 1999-ben az orosz haderő megakadályozta, de azóta is folyamatos törekvések vannak emírség kialakítására. Elmondható, hogy az orosz haderő fellépése megakadályozta a radikális törekvések érvényesülését, ezt mutatja 2015-ben az emírség két markáns vezetőjének, Abu Mukhamadnak és Abu Usmannak a megölése. A másik oldalon azonban nem elhanyagolható, hogy a Kaukázusi Iszlám Állam hűségesküt tett az ISIS-nek.

Dagesztánban és a Pankiszi-szorosban az iszlám radikális szervezetek tevékenysége szoros összefüggésben van az ISIS tevékenységével Irakban és Szíriában. Az ISIS jövője jelentősen befolyásolja az észak-kaukázusi radikális erők tevékenységét.

Az ankarai orosz nagykövét meggyilkolása következtében Oroszországban fokozzák a kaukázusi és közép-ázsiai iszlám közösségek, valamint azok imámjai ellenőrzését.

Kulcsszerepe van a tranzitforgalomban Törökországnak, többek között ezért sem várható az orosz–török viszony romlása. Ahogy Európa esetében, úgy Oroszországba is igyekeznek visszatérni a külföldi harcosok. Ezt igyekeznek megakadályozni az orosz erőszakszervezetek.

Belgium

Belgiumból az ISIS-hez távozott és azonosított külföldi harcosok közül valamennyi brüsszeli lakos.¹⁵ Ezek többsége vagy Molenbeek kerületben született, vagy jelentős időt töltött ott. A kerületet jellemzi a szegénység, a migránsok magas száma és az, hogy Brüsszelben itt a legmagasabb a munkanélküliség. Brüsszelben viszonylag nagyszámú muzulmán él, de kerületenként jelentősen eltérő a számuk. A migránsok főként észak-afrikai és közel-keleti országokból érkeztek.

Ha Brüsszelnél beszélünk, akkor azon Belgium fővárosánál sokkal nagyobb területet kell érteni. Brüsszel városa 19 kerületből áll, az ország legsűrűbben lakott területe, amit 19 különböző polgármester és tanács irányít. Brüsszelt főváros régióknak hívják, aminek (ugyanúgy, mint egész Belgiumnak) két része van: a flamandul beszélő (Flandria) és a franciául beszélő (Vallónia). A Brüsszel főváros régióknak saját közigazgatása van, amihez intézmények kusza együttese kapcsolódik a nyelvi sajátosságokból adódóan. Vizsgálatunk tárgya szempontjából ez azért érdekes, mert a biztonsági szolgálatok együttműködése sem zökkenőmentes, lévén a helyi tanácsoknak (is) alá vannak rendelve. Ezen kívül a külföldi harcosok eredete, élettere is jelentősen eltérő kerületenként. A legtöbben a régi ipari, mára elszegényedett, muzulmánok által sűrűn lakott észak-nyugati területekről kerülnek ki.

15 P. Van Ostaeyen: February 2016: A New Statistical Update on Belgian Fighters in Syria and Iraq”, Pieter van Ostaeyen, 2 February 2016, <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2016/02/02/february-2016-a-new-statistical-update-on-belgian-fighters-in-syria-and-iraq/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

Franciaországhoz hasonlóan az integráció meglehetősen alacsony szintű. A Molenbeekben lakóknak nem sok esélyük van a felemelkedésre. A fiatal lakosság gyakran identitás-zavarral is küzd. Mindezek a tulajdonságok vonzó célponttá teszik a fiatalokat a karizmatikus toborzók számára.

A molenbeeki toborzók között Európa szerte ismert volt Khalid Zerkani („Papa Noel”), aki Európa legnagyobb toborzóhálózatát vezette. Zerkani marokkói nemzeti-ségű, 2002-ben költözött Brüsszelbe és vonzódott a bűnügyi háttérrel rendelkező fiatalokhoz.¹⁶ Olyan személyeket keresett, akik nem tudtak beilleszkedni a belga társadalomba (nem volt nehéz találni).

Zerkani üzenete csábító volt az ilyen fiatalok számára: meggyőzte őket, hogy amit elkövettek, az erkölcsileg helyes és az iszlám ideológiához illeszkedik. Ezzel a módszerrel nagy közösséget sikerült meggyőznie és mennyivel egyszerűbb, mintha az iszlám ideológiát kellene tanítania. A kisebb bűncselekményekből származó pénzt repülőjegy vásárlásra használták fel. A hozzávetőleg 300 toborzott belgiumi személyből legalább 45 fő Zerkani toborzóhálózatához tartozott.¹⁷ A csoport létszáma valószínűleg nagyobb volt az említetténél, de veszélyességét illetően fontosnak tartom megjegyezni, hogy ehhez tartozott Abdelhamid Abaaoud, a 2015-ös párizsi és a 2016-os brüsszeli merényletek egyik szervezője, aki valószínűleg a külföldi műveletek szervező részében tevékenykedett. Ide tartoztak Salah Abdeslam és Najim Laachraoui is, akik feltehetően a brüsszeli repülőtér ellen elkövetett merényletgyártották a bombát.

Zerkanit egyébként a belga hatóságok 2015 elején letartóztatták, majd júliusban 12 év börtönbüntetésre ítélték belga fiatalok között végzett toborzó munka és radikális tevékenység miatt. A nyomozások során kiderült, hogy a gyanúsítottak közül legalább 14 fő a molenbeeki sejthez tartozott, ebből 11 fő marokkói származású és szinte valamennyien rendelkeznek bűnügyi háttérrel. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy ezek a terroristák gyakran közelállnak egymáshoz, egymást személyesen is ismerik. A belgiumi sejt bizonyította azt is, hogy a szervezetek inkább egymást ismerő embereket alkalmaznak, mintsem idegen, kívülálló embereket.

A belgiumi külföldi harcosok az egész országból érkeznek, de a Brüsszel–Antwerpen tengely mentén található a legnagyobb muzulmán koncentráció. Tény, hogy a külföldi harcosok főként a nagyobb városokból kerülnek ki, de a helyzet a muzulmán lakosság létszámával is összefüggésbe hozható.¹⁸ A Brüsszel–Antwerpen tengelyen túl több más terület is azonosítható, ezek közül a legnagyobb a Liège–Verviers térsége. Liège Belgium ötödik legnagyobb városa, a muzulmán lakosság létszáma oldaláról vizsgálva viszont a 10 legnagyobb település között tartják nyilván. Fontos

16 Higgins and K. de Freytas-Tamura: A Brussels Mentor Who Taught ‘Gangster Islam’ to the Young and Angry: New York Times, 11 April 2016, <http://www.nytimes.com/2016/04/12/world/europe/a-brussels-mentor-who-taught-gangster-islam-to-the-young-and-angry.html> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

17 P. Van Ostaeyen: February 2016: A New Statistical Update on Belgian Fighters in Syria and Iraq. Pietervanostaeyen, 2 February 2016, <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2016/02/02/february-2016-a-new-statistical-update-on-belgian-fighters-in-syria-and-iraq/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

18 Nincs pontos nyilvántartás a muzulmánok számáról Belgiumban, ezért a kutatók elsősorban becslésekre hivatkoznak.

1. táblázat.
Belgiumi településkörzetek, ahonnan külföldi harcosok távoztak¹⁹

	Külföldi harcosok száma	Muzulmán lakosság száma	10 ezer muzulmánra eső külföldi harcos	Lakosság létszáma	1 millió lakosra eső külföldi harcos
Brüsszel–Antwerpen tengely	355	378 167	9.4	2 044 352	173.6
Liège–Vervier térség	27	48 515	5.6	398 990	80.6
Genk térség	21	35 601	5.9	335 018	62.7
Sharleroi, Mons, Namur térség	18	50 902		580 415	31.0
Ghent térség	9	32 452	3.5	291 137	30.9

területnek számít Charleroi, Genk és Namur térsége, valamint Ghent környéke. Ezek az adatok azt jelzik, hogy hibás szemlélet csak Brüsszelre és annak Molenbeek kerületére összpontosítani a figyelmet. Nyilvánvalóan a muzulmán lakosság nagyobb részaránya megmagyarázható. Brüsszel és Antwerpen közötti terület Belgium legsűrűbben lakott része. Ha erről a területről beszélünk, nem mellőzhető az a tény sem, hogy itt alakult meg 2010-ben Belgium neoszalafita csoportja: a *Shariah4Belgium*. Az is lényeges szempont, hogy a *Shariah4Belgium* a brit *British al-Muhajiroun* és az *Islam4UK* mozgalmakból alakult ki, amelyek létrehozásában az ismert Omar Bakri Muhammad és Anjem Choudary hittérítők játszottak meghatározó szerepet (lásd később Nagy-Britanniánál). A szervezeteket a muzulmánok jogainak elismertetésére, valamint nem vallásos muzulmánok betérítésére hozták létre. Lázító magatartásra való felhívásuk különösen fontos volt akkor, amikor a rendőrség betiltotta a fejkendő viselését. Ennek eredményeként a szervezet sok szimpatizánst szerzett magának.

A *Shariah4Belgium* a brit szonzorokon kívül szoros kapcsolatot épített ki a hasonló gondolkodású szervezetekkel, például a németországi *Millatu Ibrahim*, a franciaországi *Forcane Alizza*, vagy a *Shariah4Holland* szervezettel. A szervezetek és nemzetközi kapcsolataik létrejöttekor a hatóságok inkább lázadóként, mint biztonsági kockázatként tekintettek rájuk. Amikor viszont határozottabban léptek fel és például Belgiumban letartóztatták vezetőjüket, Fouad Belkacemet, több száz követője visszafordíthatatlanul radikalizálódott. Amikor a nyilvános tevékenység lehetetlenné vált, szinte kínálta magát a szíriai lehetőség, így kezdtek többen oda utazni és váltak külföldi harcosokká. A *Shariah4Belgium* szervezetből 80-an utaztak Szíriába. A csoportot 2015-ben egy bírósági határozattal terrorszervezetté minősítették.²⁰

19 Guy Van Vlierden: Molenbeek and Beyond. The Brussels–Antwerp Axis as Hotbed of Belgian Jihad in: Arturo Varvelli Jihadist hotbeds Understanding local radicalization processes ISPI First edition 2016 ISBN 978-88-99647-13-1. pp. 52.

20 M. Torfs: Former *Shariah4Belgium* leader Belkacem gets 12 years. 11 February 2015, <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws.english/News/1.2236417> (Letöltés: 2016. 05. 08.)

2. táblázat.
A brüsszeli kerületek és a külföldi harcosok összefüggései²¹

	Külföldi harcosok száma	Muzulmán lakosság létszáma (becslés)	10 ezer muzulmán lakosra eső külföldi harcos	Lakosság létszáma	1 millió lakosra eső külföldi harcosok száma
Molenbeek–Saint-Jean	47	36 454	12.9	94 653	496.6
City of Brussels	47	50 261	9.4	168 576	278.8
Schaerbeek	31	48 453	6.4	130 587	237.4
Anderlecht	19	32 419	5.9	113 462	167.5
Saint-Josse-ten Noode	7	11 895	5.9	27 207	257.3
Saint-Gilles	7	12 457	5.6	50 377	139.0
Ixelles	7	12 245	5.7	84 216	83.1
Evere	6	6 205	9.7	37 364	160.6
Jette	6	7 671	7.8	49 411	121.4
Forest	6	11 812	5.1	54 024	111.1
Berchem–Sainte-Agathe	3	3 431	8.7	23 410	28.2
Etterbeek	3	5 495	5.5	46 228	64.9
Uccle	3	4 930	6.1	80 487	37.3
Woluwe–Saint-Lambert	2	3 433	6.8	52 592	38.0
Koekelberg	1	5 853	1.7	21 025	47.6
Ganshoren	1	3 502	2.9	23 664	42.3
Auderghem		1 810	5.5	32 350	30.9
Woluwe–Saint-Pierre	0	1 627	0	40 535	–
Watermael-Bosvoorde	0	948	0	24 467	–

Anélkül, hogy részletekbe belemennék, szeretném hangsúlyozni, hogy a belgiumi régiók alrégiókra, városokra oszthatók a muzulmán szélsőséges szerveződések kialakulása szempontjából. A már említett Brüsszel–Antwerpen tengely mentén, Mechelenben és Vilvoorden belül legalább 13 csoport működik. Sajátosság, hogy innen viszont nem mentek külföldi harcosok Szíriába.²²

21 Guy Van Vlierden: Molenbeek and Beyond. The Brussels-Antwerp Axis as Hotbed of Belgian Jihad. In: Arturo Varvelli Jihadist hotbeds Understanding local radicalization processes ISPI First edition 2016 ISBN 978-88-99647-13-1. pp. 60.

22 Eriksson: Mechelen: the Belgian city with no foreign fighters. 26 April 2016, <https://euobserver.com/beyond-brussels/133185> (Letöltés: 2016. 05. 08.)

Óvatosan célszerű kezelni azokat az információkat is, amelyek szerint a radikális személyek a szegények közül kerülnek ki. Vannak olyanok is, de ha például a párizsi merényletben részt vevő Abdelhamid Abaaoud esetét vizsgáljuk, ő egy marokkói migráns unokája, akik bányászként érkezett Belgiumba. Apjának sikeresen működő textiltereskedése volt. Legidősebb fiát elitiskolába küldte tanulni, hogy átvegye az üzletet.²³ A merényletet követő házkutatásokból kiderült, hogy számos merénylő igen jó anyagi körülmények között élt, úszómedencés villákban. Ez ismételten azt támasztja alá, hogy nem szabad általánosítani.

Európai adatok is azt támasztják alá, hogy a külföldi harcosok 90%-a nagyobb városokból és ezek közvetlen vonzáskörzetéből származik.²⁴ Liège esetében más a helyzet, itt inkább történelmi „hagyományok” dominálnak, hiszen Liège és környéke a legnagyobb barnaszén-lelőhelynek számított, ami a 60-as években számos marokkói és török vendégmunkást vonzott. Innen ered a nagyszámú muzulmán lakosság.

Nagy-Britannia

Az európai dzsihadista ideológia még 9/11 előtt először Nagy-Britanniában támadott. Oszama bin Laden és helyettesei számos szervezetet működtettek Európában toborzási céllal és terrorszervezetek finanszírozása érdekében. A 90-es évek európai bevándorlási törvényei lehetővé tették, hogy azokat az imámokat, akiket hazájukban üldöztek, Európában befogadják.²⁵ Ebben a folyamatban Nagy-Britannia élen járt. Ezzel a gyakorlattal számos olyan radikális imám került Európába, akikről később új törvények elfogadásával igyekeztek megszabadulni, akár azonnali kiutasítással is.

Ilyen prominens radikális vezető volt 9/11 előtt az egyiptomi születésű Abu Hamza al-Masri, aki 1979-ben költözött Londonba afgán dzsihadista vezérként. Miután megfordult Afganisztánban is, az egyik legnagyobb londoni mecset imámja lett. A szóban forgó Finsbury parkban lévő mecset összeköttetést biztosított az al-Kaida terrorszervezet és a Londonban toborzott személyek között.

Abu Hamzához hasonló karizmatikus vezetőnek számított 9/11 előtt Omar Bakri Muhammad is. Ő 1980-ban emigrált Szíriából és azonnal politikai menedékjogot kapott.²⁶ Jóllehet, ma már ilyen nehezen lehetne elképzelni, a jelzett években ez sajnos gyakorlat volt a brit hatóságoknál, pusztán azért, mert szülőhazájukban üldöztek az adott személyt.

23 G. Van Vlieden: Profile: Paris Attack Ringleader Abdelhamid Abaaoud. CTC Sentinel, vol. 8, no. 112, 15 December 2015, <https://www.ctc.usma.edu/posts/profileparis-attack-ringleader-abeldelhamid-abaaoud> (Letöltés: 2016. 05. 08.)

24 B. van Ginkel and E. Entenmann (Eds.): The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union. Profiles, Threats & Policies. The Hague, The International Centre for Counter-Terrorism, 2016, <http://icct.nl/publication/report-the-foreign-fightersphenomenon-in-the-eu-profiles-threats-policies/> (Letöltés: 2016. 08. 03.)

25 C. Stewart: Europe's Chronic Jihadist Problem. Stratfor, 5 April 2016. <https://www.stratfor.com/analysis/europes-chronic-jihadist-problem> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

26 A. Griffin: Omar Bakri Muhammad: Islamist Leader Seeks Return to UK, After Being Banned in Wake of 7/7 Praise. Independent, 29 June 2014 <http://www.independent.co.uk/news/uk/omar-bakri-muhammad-islamist-leader-seeks-return-to-ukafter-being-banned-in-wake-of-77-praise-9570963.html> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

Bakri közvetlen tanítványa volt Anjem Choudary, aki 2015-re az ISIS egyik legnagyobb toborzójává nőtte ki magát és nagy szerepe van abban, hogy hozzávetőleg 750 brit külföldi harcos utazott Irakba, illetve Szíriába.²⁷ Mivel a közösségi médiák sűrű szereplője volt, nagy népszerűségnek örvendett a fiatal muzulmánok között.

Nagy-Britannia egyik nagy biztonsági kockázata (hasonlóképpen más európai országokhoz) az ISIS kötelékébe távozott harcosok visszatérése. A radikális imámok aktív tevékenysége ellenére Nagy-Britanniában az ultrakonzervatív radikális irányzat nem terjedt el, kevesen váltak elkötelezett hívekké. Éppen ezért ezt a rendőrség nem is vette komolyan. Ez így volt 1988-ig, amikor Salmon Rushdie kiadta a Sátáni Versek című könyvét. Margaret Thatcher kormánya a muzulmánok kérése ellenére nem tiltotta be a könyvet a szólásszabadságra való hivatkozással. A brit muzulmánok ettől kezdve kezdtek el radikalizálódni és azt hirdették, hogy a britek és a despota ázsiai muzulmánok az iszlám ellenségei, akik szövetséget kötnek az iszlám ellen. Keményen bírálták a brit kormányt az Öbölháború alatti viselkedéséért, valamint azért is, hogy a boszniai háború idején nem küldött katonákat a muzulmánok védelmére. A 9/11-et követő brit politika, különös tekintettel az amerikaiakkal együtt folytatott terrorizmus elleni küzdelemre, kemény kritikát kapott a brit muzulmánoktól.

2000 és 2015 között a brit kormány számos határozatot hozott a terrorizmus elleni küzdelemre vonatkozóan. Kibővítették a rendőrség hatáskörét és büntethetővé tették azt is, ha valakinél olyan papírokat találtak, ami az ország belső, vagy külső fenyegetettségét szolgálja. A muzulmán közösség ezt kiközösítésnek, marginalizációnak és a vallási jogok csorbításának fogta fel.

Az ISIS nézeteire számos közösség fogékony, nemcsak Londonban, hanem a vidéki nagyvárosokban is, különös tekintettel Birminghamra és Bradfordra. Mivel azonban a brit muzulmánok különböző helyekről származnak, a szervezetek rendkívül heterogének. Az ISIS célközönsége itt is a fiatalság. Az áttérést igyekeznek gyorsítani és kialakítani a dzsihadista kultúrát, ami néhány pontban találkozik a korábbi bandakultúrával, de számos területen eltérő.

A főként sérelmeken alapuló radikalizáció tehát Nagy-Britanniában egy hosszú történelmi folyamat eredménye, a külföldi harci tapasztalat pedig jelentős mértékben megváltoztatja az emberek világnézetét és sok hatásnak vannak kitéve. A kidolgozott kormányprogramok pedig nem hozták azt az eredményt, amit a készítőik reméltek.

Nyugat-Balkán

A Nyugat-Balkán hosszú évek óta az iszlám szélsőségesek otthonának számít és nem véletlen, hogy a régióból kiutazott 850 főből 330 Boszniából származik. Csecsen-földhöz hasonlóan Bosznia is a külföldi harcosok gyűjtőhelyének számított.

A két terület között a külföldi harcosok oldaláról vizsgálva nagy a hasonlóság. Ahogy Csecsenföldön az ottani harcosok megsegítésére (akik zömében a Muzulmán

27 A. Anthony: Anjem Choudary: The British Extremist Who Backs the Caliphate. The Guardian, 6 September 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/07/anjem-choudary-islamic-state-isis> (Letöltés: 2017. 01. 02.)

Testvériség soraiból kerültek ki), Boszniában is segíteni érkeztek a háború által sújtott térségbe. A harcosok természetesen magukkal hozták a szalafita ideológiát is. 2010–2011-ben Boszniában elkezdődött a dzsihadista csoportok kiszorítása, ami azzal járt, hogy a fővárosból északi kis településekre vonultak vissza, ahol rendelkeztek lakossági támogatással. A szétszóródott közösséget egy Hussein „Bilal” Bosnic nevű lelkész fogta össze, aki később Boszniában a muzulmán vallási hatósági jogok gyakorlását is magának vindikálta. Az ISIS kialakulásával Bosznia egyre inkább utánpótlási területté nőtte ki magát. A toborzás motívuma egyértelműen a magas munkanélküliség és a fiatalok perspektívátlansága volt. Bosnicot 2014-ben letartóztatták és 2015-ben dzsihad terjesztéséért hét év börtönbüntetésre ítélték. Ennek ellenére a boszniai dzsihadisták és az ISIS között nem szűnt meg a kapcsolat, az ország továbbra is külföldi harcosok tranzitáló helyének számít.

Nem minden kutató ért egyet abban, hogy a Nyugat-Balkánon dzsihadista fészkek léteznek. Florian Qehaja, szerb kutató szerint ma már nem léteznek dzsihadista melegágyak, vagy konzervatív iszlám fészkek a Nyugat-Balkánon. Léteznek ideológiát támogató személyek Bosznia-Hercegovina észak-keleti részén, dél-kelet Koszovóban, észak-nyugat Macedóniában és dél-nyugat Szerbiában. Egyik helyen sem találunk olyan helyet, ahol ezek a személyek koncentrálnának, inkább konzervatívok, hagyományos vallásgyakorlók és szekularisták vegyes előfordulásról beszélhetünk. A konzervatív iszlám követői egyes helyeken nagyobb, míg máshol kisebb számban fordulnak elő.

A vallásgyakorlók között három típus különböztethető meg: az első az előítéletektől mentes (liberális) vallásgyakorlók, (ide tartozik a gyülekezetek többsége), a másik a nem erőszakos konzervatívok, míg a harmadik az erőszakos konzervatívok csoportja. A két utóbbi csoportot csak az különbözteti meg, hogy alkalmaznak-e erőszakot vagy sem.

Bosznia-Hercegoviában a konzervatív iszlámistáknak két központja található: Gornje Maoče és Ošve. Ebből a két településből ment a legtöbb harcos Irakba. Egyéb ilyen településnek számítanak: Zenica-Doboj, Tuzla, Sarajevo és Una-Sana. A toborzás főként Interneten keresztül realizálódik.

Macedóniában (Skopjében) a szalafita ellenőrzés alatt lévő mecsetek száma az értékelések szerint nagyobb, mint korábban tudni vélték. Macedóniából 146 fő ment Szíriába külföldi harcosként.

A családi és baráti kapcsolatok miatt nehézséget okoz a macedóniai és a koszovói muzulmánok megkülönböztetése. Koszovóban, Macedóniában és Szerbiában erősen keveredik a mérsékelt vonalat követő lakosság és a radikálisok. Csak a helyeket felsorolva, az alábbi települések említését tartom fontosnak: Kačanik (Koszovó), Pogradec (Albánia), Sijenica (Szerbia). Ezek egyben azok a helyek, ahol az elmúlt években atrocitásokra került sor és a legtöbben mentek Szíriába és Irakba.

Összességében megállapítható, hogy a Nyugat-Balkánon a konzervatív és szélsőséges iszlám követői veszélyeztetik a szekuláris rendet azzal, hogy a hagyományos hitgyakorlókat hitetleneknek (kufároknak) minősítik. A radikálisok közül többen heterogén környezetben kisebb csoportokba szerveződnek, nem ritkán egy radikális imám irányítása alatt. A családi és etnikai kapcsolatok gyakran nem veszik figyelembe a határokat (Koszovóban és Macedóniában). A konzervatív muzulmán lakosságnál a

toborzási arány 10–30%, de nem bizonyított, hogy ezek közül mindenki elment harcterületre. De a személyes toborzás csak az utánpótlás egyik oldala, a másik és gyakoribb az Internet használata.

Amerikai Egyesült Államok

Más országokhoz viszonyítva, különösen a lakosság számához képest az Egyesült Államok kevés külföldi harcost küld válságövezetekbe. A 320 milliós országból hozzávetőleg 250-en mentek Szíriába és Irakba. A méretekből adódóan a toborzás szintje és területe is eltér a többi országhoz képest. Minneapolis számít olyan helynek, ahol a legtöbb külföldi harcost toborozzák, aminek oka az, hogy nagy létszámú somáliai–amerikai közösséggel rendelkezik és sokan utaztak Szomáliába az al Shabaab szervezethez való csatlakozás céljából. Az ISIS sok harcos számára szimpatikusabb volt, mint az al Shabaab.

Az USA képviselőháza belbiztonsági bizottságának 2015-ös felméréséből kiderül, hogy a toborzó munka kezdetén a toborzók leginkább a közösségi médiákra támaszkodnak. Jól képzett toborzók ezen keresztül veszik fel a kapcsolatot a jelöltekkel, gyakran úgy is, hogy a kommunikáció során rejtjelezett üzenetek is továbbítanak.²⁸ A toborzott személyeket illetően nincs általános profil. Előfordulnak tinédzserrek, húszas éveikben járó fiatalok, gyakran diákok, akiknek nem nagy lehetőségük van állást találni. A szociális médiát gyakran használják a toborzók. A legsebezhetőbbek azok a fiatalok, akiknek ismeretségi körében van olyan, aki az ISIS szimpatizánsa, esetleg járt már ott.

A somáliai közösség Minneapolisban a Barre-rendszer összeomlása után alakult ki azzal, hogy a somáliai menekültek előbb Kenyába, majd innen az Egyesült Államokba kerültek. Különböző szervezetek alakultak, akik a menekülteket Minneapolisba szállították. Ma az ottani somáliai közösség körülbelül 60 ezer fős.²⁹ A probléma azonban az volt, hogy a somáliai közösség nem akart beilleszkedni az amerikai társadalomba, szándékukban állt később visszatérni hazájukba. A legnagyobb nehézséget a kulturális különbségek jelentették. A nyelvi képzések még sikerrel jártak, de amikor vallási kérdések (például hijab-viselés, alkoholfogyasztás) kerültek szóba, a menekültek elzárkóztak.

Összegzés, következtetések

A radikalizmus katalizátorai közé tartozik a szegénység, a munkanélküliség, a lehetőségek hiánya, a fiatalkori bűnözés, a csempészet, a kábítószer, a társadalmi, politikai és gazdasági marginalizáció és nem utolsósorban az ideológiai hatások.

28 P. McEnroe and A. Sherry: Minnesota Leads the Nation in Would-Be ISIL Terrorists From U.S., Report Finds: Star Tribune. <http://www.startribune.com/minnesotaleads-the-nation-in-would-be-isil-terrorists-from-u-s-report-finds/329942131/> (Letöltés: 2017. 01. 03.)

29 Becoming Minnesotan: Stories of Recent Immigrants and Refugees. Minnesota Historical Society. Finding A New Home, July 2010. <http://education.mnhs.org/immigration/communities/somali> (Letöltés: 2016. 04. 16.)

Mindezek egymást erősíthetik, vagy átfedhetik, földrajzilag eltérő környezetben érvényesülnek és a radikalizmus melegágyát képezhetik. Ahhoz, hogy fel tudjunk lépni ellene, létfontosságú a gyökerek megismerése. Lényeges az is, hogy ismerjük meg a radikalizáció történetét és összefüggéseit, mégpedig területekre lebontva. A történeti elemzés hozzájárul az okok tisztázásához és látható az eltérés a hatvanas évek és napjaink radikalizmusa között.

A már hivatkozott Olivier Roy szerint el kell tudni határolódnia a téves, hibás szemléletektől. Ilyen például, hogy hibás gondolat a mai muzulmán fiatalokról és magáról az iszlámról alkotott olyan felfogás, hogy nem tudnak beilleszkedni a nyugati társadalmakba és magába a mai nemzetközi rendszerbe. Az is téves, negatív gyarmati örökség, hogy a muzulmánokat ki kell zárni a nyugati társadalmakból, de nem oka a dzsihadizmusnak a nyugati beavatkozás a Közel-Keleten sem. Valójában nem ezek az okai a muzulmán fiatalok esetenként erős militáns viselkedésének Európában.³⁰

Gilles Kepel ezt vitatja, mondván, hogy a Vörös Brigádokat, a Baader–Meinhof-csoportot, vagy az Abaoud-csoportot nem szabad túlértékelni. A mai dzsihadizmus a dzsihadizmus harmadik hulláma, amelyet a nyugati muzulmán fiatalok második és harmadik generációja követ. Három, egymásba kapcsolódó eseményről van szó. Az első a 2004-es franciaországi lázadás, amely a harmadikgenerációs fiatalok francia politikai vezetéssel való összeütközését hozta magával, a második Abu Musab al Suri felhívása a globális iszlám ellenállásra, míg a harmadik és a YouTube-on és általában az interneten kifejtett kommunikáció és toborzás.

A leírt példákban látható, hogy az egyes országok, régiók, sőt városok, városrészek között is különbségek mutathatók ki a dzsihadista szervezetek toborzásával kapcsolatban, tehát megállapítható, hogy ezen ismeretek birtokában nyílik lehetőség az ellentevékenység kidolgozására. Az első ilyen sajátosság a helyi sérelmek, panaszok figyelembe vétele, amelyek az adott területen észlelhetők. Ez talán fontosabb, mint az általános, széles körű okok (például a szegénység) figyelembe vétele.

Szó sincs róla, hogy a széleskörű, sokakat érintő okok (szegénység, munkanélküliség, rossz kormánypolitika) ne vezethetne a radikalizációhoz. Valójában sok hely van a világon, ahol az említett tényezők megállapíthatók, mégsem vezetnek radikalizációhoz. Mégis, a megfelelő feltételek megléte esetén, a helyi sérelmek megnyitják az utat a toborzó személy tevékenységéhez. Fontos lenne, hogy ezekkel a sérelmekkel az illetékes szervezetek számoljanak és „ellentoborzási” akciókba fogjanak, megnehezítve ezzel a toborzók munkáját.

A másik sajátosság a személyes kapcsolat azok részéről, akik a toborzó tevékenység visszaszorítását szeretnék, azaz a személyes kapcsolat megléte, illetve annak megteremtése. Ismert az ISIL propagandatevékenysége, a közösségi média felhasználása részükről. Ennek kellene működnie a másik oldalon is. Ma még senki nem tudja garantálni, hogy nem alakulnak meg az ISIS-hez hasonló szervezetek a radikális eszmék terjesztésére.

30 O. Roy: *Le djihadisme est une révolte générationnelle et nihiliste*. Le Monde, 24 November 2015, http://www.lemonde.fr/idees/article/2015/11/24/le-djihadisme-une-revolte-generationnelle-et-nihiliste_4815992_3232.html (Letöltés: 2016. 06. 24.)

A példából láthattuk, hogy Molenbeekben, Bosznia távoli falvaiban, vagy akár Nagy-Britanniában népszerűségnek örvendő toborzók tevékenykednek egy viszonylag erős és tudatosan kiépített háttérrel. Ebben a folyamatban a toborzók támaszkodnak azokra, akiket már sikerrel megközelítettek. A szorosan zárt csoportok, amelyekben gyakori a családi, baráti kötődés is, komoly kihívást jelentenek a nemzetbiztonsági szolgálatok számára. A toborzás elleni tevékenységnek éppen azokat az érveket kell támadniuk és hitelteleníteniük, amelyeket a toborzók használnak.

A legfontosabb ajánlásokként lehet megfogalmazni, hogy a radikalizáció elleni küzdelemben törekedni kell a politikai marginalizációra. A terrorrelhárítás biztonsági (katonai) intézkedései nem történhetnek a politikai dimenzió kárára.³¹ A túlzott katonai lépések újabb radikalizációhoz vezetnek a közel-keleti térségben és Európában is. A Közel-Keleten a radikális fészkek a jelenlegi instabilitásnak inkább tünetei, mint okai. A dzsihadista csoportok megjelenése nemcsak biztonsági, hanem egy átfogó politikai megoldás igényét is felveti.

Ajánlasként célszerű figyelembe venni a megelőzés szerepét, valamint annak megakadályozását, hogy szigorúan zárt közösségek alakuljanak ki, amelyekben a külső (külföldi) radikálisoknak is szerepük lehet.

Végül, de nem utoljára, szükség lenne egy működő átfogó, európai szintű radikalizáció elleni stratégiára, ami értelemszerűen magában foglalja a deradikalizációt is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Terrorism in the West in 2017. December 22. 2016. TSG IntelBrief.
<http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-terrorism-in-the-west-in-2017/> (Letöltés: 2016. 12. 29.)
- Th. Hegghammer: The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad. *International Security*, Vol. 35, No. 3, Winter 2010/11, pp. 53–94. (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- Foreign Fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. The Soufan Group, December 2015, http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf Letöltés 2016 12.30.
- R. Barrett. Foreign Fighters in Syria. The Soufan Group, June 2014, <http://soufangroup.com/foreign-fighters-in-syria/> (Letöltés: 2016. 12. 30.)
- W. Strobel and Ph. Stewart: U.S. Military Softens Claims on Drop in Islamic State's Foreign Fighters. Reuters, 28 April 2016, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-recruiting-idUSKCN0XP33K> (Letöltés: 2016. 12. 30.)
- G. Packer: Exporting Jihad: The New Yorker, 28 March 2016, <http://www.newyorker.com/magazine/2016/03/28/tunisia-and-the-fall-after-the-arab-spring> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- O. Roy: What is the driving force behind jihadist terrorism? – A scientific perspective on the causes/circumstances of joining the scene. Bundeskriminalamt, November 2015, http://www.bka.de/nn_195186/EN/Publications/AutumnConferences/2015/autumnConferences2015__node.html?__nnn=true (Letöltés: 2016. 05. 23.)
- Gilles Kepel: Il faut écouter les preches du vendredi. Par Cécile Daumas — 14 avril 2016 a 18:01, Libération. http://www.liberation.fr/debats/2016/04/14/gilles-kepel-il-faut-ecouterles-preches-du-vendredi_1446225 (Letöltés: 2016. 05. 08.)

31 Exploiting disorder: Al Qaeda and the Islamic State. Crisis Group Special report 14 March 2016-
<http://www.alnap.org/resource/22222> (Letöltés: 2017. 01. 06.)

- North Africa's export-import of terror. TSG IntelBrief, February 23 2015
<http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-north-africas-export-import-of-terror/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- The Islamic State's Expansion Strategy in Libya. The Soufan Group IntelBrief, 3 March 2016,
<http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-the-islamic-states-expansion-strategy-in-libya/>
(Letöltés: 2017. 01. 02.)
- The Islamic State Assaults Sinai. The Soufan Group IntelBrief, 2 July 2015,
<http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-the-islamic-state-assaults-sinai/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- Caucasus Emirate. Mapping Militant Organizations, Stanford University.
<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/255> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- P. Van Ostaeen: February 2016: A New Statistical Update on Belgian Fighters in Syria and Iraq.
Pietervanostaeyen, 2 February 2016, <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2016/02/02/february-2016-a-new-statistical-update-on-belgian-fightersin-syria-and-iraq/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- Higgins and K. de Freytas-Tamura: A Brussels Mentor Who Taught 'Gangster Islam'
to the Young and Angry: New York Times, 11 April 2016,
<http://www.nytimes.com/2016/04/12/world/europe/a-brussels-mentor-who-taught-gangster-islam-to-the-young-and-angry.html> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- P. Van Ostaeen: February 2016: A New Statistical Update on Belgian Fighters in Syria and Iraq",
Pietervanostaeyen, 2 February 2016, <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2016/02/02/february-2016-a-new-statistical-update-on-belgian-fightersin-syria-and-iraq/> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- M. Torfs: Former Sharia4Belgium leader Belkacem gets 12 years. 11 February 2015,
<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws.english/News/1.2236417> (Letöltés: 2016. 05. 08.)
- Eriksson: Mechelen: the Belgian city with no foreign fighters. 26 April 2016,
<https://euobserver.com/beyond-brussels/133185> (Letöltés: 2016. 05. 08.)
- G. Van Vlierden: Profile: Paris Attack Ringleader Abdelhamid Abaaoud. CTC Sentinel, vol. 8, no. 112,
15 December 2015, <https://www.ctc.usma.edu/posts/profileparis-attack-ringleader-abdelhamid-abaaoud> (Letöltés: 2016. 05. 08.)
- B. van Ginkel and E. Entenmann (Eds.): The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union.
Profiles, Threats & Policies. The Hague, The International Centre for Counter-Terrorism, 2016,
<http://icct.nl/publication/report-the-foreign-fightersphenomenon-in-the-eu-profiles-threats-policies/> (Letöltés: 2016. 08. 03.)
- Guy Van Vlierden: Molenbeek and Beyond. The Brussels-Antwerp Axis as Hotbed of Belgian Jihad.
In: Arturo Varvelli Jihadist hotbeds Understanding local radicalization processes ISPI First edition
2016 ISBN 978-88-99647-13-1. pp. 52.
- C. Stewart: Europe's Chronic Jihadist Problem. Stratfor, 5 April 2016.
<https://www.stratfor.com/analysis/europes-chronic-jihadist-problem> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- A. Griffin: Omar Bakri Muhammad: Islamist Leader Seeks Return to UK, After Being Banned
in Wake of 7/7 Praise. Independent, 29 June 2014
<http://www.independent.co.uk/news/uk/omar-bakri-muhammad-islamist-leader-seeks-return-to-ukafter-being-banned-in-wake-of-77-praise-9570963.html> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- A. Anthony: Anjem Choudary: The British Extremist Who Backs the Caliphate. The Guardian,
6 September 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/07/anjem-choudary-islamic-state-isis> (Letöltés: 2017. 01. 02.)
- P. McEnroe and A. Sherry: Minnesota Leads the Nation in Would-Be ISIL Terrorists From U.S.,
Report Finds: Star Tribune. <http://www.startribune.com/minnesotaleads-the-nation-in-would-be-isil-terrorists-from-u-s-report-finds/329942131/> (Letöltés: 2017. 01. 03.)
- Becoming Minnesotan: Stories of Recent Immigrants and Refugees. Minnesota Historical Society. Finding
A New Home, July 2010. <http://education.mnhs.org/immigration/communities/somali>
(Letöltés: 2016. 04. 16.)
- O. Roy: Le djihadisme est une révolte générationnelle et nihiliste. Le Monde, 24 November 2015,
http://www.lemonde.fr/idees/article/2015/11/24/le-djihadismeune-revolte-generationnelle-et-nihiliste_4815992_3232.html (Letöltés: 2016. 06. 24.)
- Exploiting disorder: Al Qaeda and the Islamic State. Crisis Group Special report 14 March 2016
<http://www.alnap.org/resource/2222> (Letöltés: 2017. 01. 06.)